

ג'בל אום השיבה: ההשתלטות שלא קרתה

ממקורות מצריים עולה כי תוכנית המלחמה המצרית ביום הכיפורים כללה גם מבצע השתלטות על ג'בל אום השיבה בסיני - ועליו מוצב הפיקוד הקדמי של פיקוד הדרום, בסיס "בבל" של יחידה 848 ויחידות חיל האוויר. אלא שהמשימה שהוטלה על חטיבת חי"ר ממוכן 130 האמפיבית הייתה גדולה בהרבה ממידותיה

ג'בל אום השיבה. השתלטות עליו הייתה פוגעת ביכולות צה"ל לנהל את הלחימה

והן במים. הכוח צלה את התעלה בגזרת האגם המר הקטן, עם תחילת ההתקפה המצרית לתוך חצי האי סיני. חטיבה 130 תוכננה לצלוח אגם זה ואת אגם תמסה, כדי שכוח שריון יגיע לגדה המזרחית של תעלת סואץ זמן קצר לאחר תחילת ההתקפה. מטרתה הייתה לתגבר את יחידות החי"ר שצלחו מחד גיסא, וליצור הפתעה לאויב מאידך גיסא. מקור ההפתעה טמון בעיתוי: לא היה צפוי שטנקים של חמשת הדיביזיות הצולחות ושל חטיבות השריון שסופחו אליהן יגיעו לגדה המזרחית של התעלה - אלא כעבור שבע שעות לפחות מתחילת הצליחה. זאת משום

תוכנית המלחמה המצרית במלחמת יום הכיפורים כללה גם מבצע השתלטות על ג'בל אום השיבה בסיני, שעליו היו מוצב הפיקוד הקדמי של פיקוד הדרום ("דבלה"), בסיס "בבל" של יחידה 848 (היום 8200) ויחידות חיל האוויר (ל"א ונ"מ), כך עולה ממקורות מצריים. תוכנית זו דומה במידת מה לתוכנית הסורית, שמומשה הלכה למעשה כבר בתחילת המלחמה, להשתלט על מוצב החרמון הישראלי באמצעות כוחות קומנדו. מבצע מצרי זה היה אמור גם הוא להתבצע ביום הראשון של המלחמה בהובלת כוח של חטיבה 130 האמפיבית - המסוגלת לנוע הן ביבשה

על חטיבה 130 הוטל לצלוח את האגם המר הקטן עם שני הגדודים המתוגברים בשעת השיון. עם הגעתם לגדה המזרחית, נדרש כל אחד מהם להתקדם למעברים - האחד לעבר הגידי והשני לעבר המיתלה - כדי להשתלט על הכניסה המערבית של כל אחד מהם

שנדרש זמן ליחידות ההנדסה המצריות לפתוח את הפרצות בסוללת העפר שבגדה המזרחית ולהקים את גשרי הסער הכבדים למעבר טנקים. מעבר חטיבות השריון לגדה המזרחית והצטרפותן לדיביזיות אליהן הן סופחו, נועד לבלום את התקפת הנגד הטקטית של כוחות צה"ל (בטרמינולוגיה המצרית - האויב).

משימת החטיבה האמפיבית הייתה למנוע מעתודות האויב להגיע לתעלה בשלב הראשון של צליחת הכוחות המצריים, ולעכב את כוחותינו לפחות עד בוקר ה-7 באוקטובר. זאת באמצעות השתלטות כוחותיה על המעברים החשובים גידי ומיתלה עד שחיל

ההנדסה המצרי יסיים להקים את התעלה, וחטיבות השריון יעברו מזרחה.

בגזרת ארמיה 2 תוכננה העברת שני כוחות בכלי רק"ם אמפיביים, בסדר גודל של שתי פלוגות חי"ר מתוגברות. אחד מהם מדיביזיה חי"ר 16, על נגמ"שי BMP, בצד הדרומי של אגם תמסח. השני מדיביזיה חי"ר 2, בנגמ"שים מדגם BK, בצדו הצפוני. בגזרת ארמיה 3 נקבע שחטיבת חי"ר ממוכן 130 האמפיבית תצלח את האגם המור הקטן, כשני ק"מ מדרום לכברית.

לתקוף את מרכז הלוחמה האלקטרונית בג'בל אום חשיבה

חטיבה 130 האמפיבית הוקמה בצבא המצרי בתחילת 1972 באזור אל-עאמריה שבאלכסנדריה. היא הוקמה ככוח נחתים של הצבא המצרי - חי"ר ימי, בדומה למארינס האמריקאי, לאור דיונים שנערכו אז לבחינת האפשרויות לצליחת תעלת סואץ. החטיבה כללה שני גדודי חי"ר ממוכן, 602 ר-603, שאנשיהם נבחרו מתוך כוחות הקומנדו בצבא. היא חולקה לשני כוחות משימה על בסיס שני הגדודים, בנוסף לגדוד טנקים אמפיביים מדגם PT-76, גדוד טילי נ"ט מונחים מדגם מליוטקה (סאגר), גדוד נ"מ וגדוד מרגמות 120 מ"מ.

זמן קצר לפני המלחמה הפכה החטיבה לאמפיבית, כשגדודי החי"ר שלה צוידו ב-40 נגמ"שים אמפיביים מדגם "טופאז" כל אחד. מטרת הקמתה הייתה ליצור כוח חי"ר ממוכן היכול לנוע באמצעות כלי הרק"ם שלו, בין אם ביבשה ובין אם דרך שטחי מים מוגבלים, כמו האגמים סמוך לתעלת סואץ, אגם תמסח והאגמים המרים, הגדול והקטן. או כדוגמת מפרץ סואץ, דרכם ניתן יהיה להפתיע את האויב בעומק מערכי ההגנה שלו, לשתק את מפקדותיו ולשבש את התקדמות כוחות העתודה הטקטית שלו. זאת בפרק הזמן שנדרש לפתיחת הפרצות בסוללות העפר, ולמעבר כוחות השריון לגדה המזרחית.

בסוף ספטמבר 1973 הועברה החטיבה מאל-עאמריה לאזור התעלה, ונערכה במחנה חביב אללה שמצפון-מערב לעיר סואץ. שני כוחות המשימה כללו מספר פלוגות של משגיחי נ"ט מליוטקה, חלקן

פריק (רב אלוף) סעד אל-דין שאזלי. כתב כי קוטר התותח הקטן של טנקי חטיבה אמפיבית 130 הפכו אותם לנחותים מול טנקי ישראל הבינוניים

מדגם "פהד" (ברדלס) הנישאים על גבי נגמ"שי "טופאז" זחליים, וחלקם מדגם "נמר", נישאים על גבי שריוניות BRDM גלגליות. כן תוגבר כל אחד מהם על ידי עשרה טנקי PT-76. כל אחד מהכוחות האלה הפך לכוח משימה עצמאי.

עוד לפני הצליחה, קצין מודיעין של החטיבה נשלח לגדה המזרחית כדי לבדוק אם קיים שדה מוקשים בגזרת צליחתה. בבדיקה נמצאו מוקשים, ולפיכך יחידת ההנדסה שלה פתחה שם מעבר בטוח לכוח דרכו.

על פי תיאורו של מפקד ארמיה 3 דאז, לואאל' (אלוף) עבד אל-מונעים ואצל, בספרו "המאבק הערבי-ישראלי", תוכנית הפעלת חטיבה

130 האמפיבית לעבר מעברי המיתלה והגידי הייתה של המפקדה הכללית. מפקדת ארמיה 3 הייתה אמורה לשלוט בשני המבצעים האלה ולנהל אותם, במקביל לניהול מבצע הצליחה של כוחותיה.

על חטיבה 130 הוטל לצלוח את האגם המור הקטן עם שני הגדודים המתוגברים בשעת השין. עם הגעתם לגדה המזרחית, נדרש כל אחד מהם להתקדם למעברים - האחד לעבר הגידי והשני לעבר המיתלה - כדי להשתלט על הכניסה המערבית של כל אחד מהם. לאחר מכן, ישלח כל גדוד כוח חי"ר רגלי שיתקוף את מרכז הלוחמה האלקטרונית בג'בל אום חשיבה, ויעדים חשובים בשדה התעופה תמאדה.

שלב הלחימה: החטיבה לא מצליחה לבצע את משימתה

בגזרת ארמיה 2 החלו שני הכוחות האמפיביים בחציית האגם עם תחילת ההכנה הארטילרית המצרית. הם הגיעו לגדה המזרחית בתוך חצי שעה ויצרו הפתעה גדולה לאויב. כוחות חטיבה 130 החלו לצלוח את האגמים מאזור כברית בשעה 14:10. באותה עת נצפתה תנועת כוח עתודה של האויב באזור המיתלה, לפיכך ריכזה הארטילריה של ארמיה 3 את האש לכיוונו וגרסה לבלימתו.

גדוד 602, שעבר ראשון את האגם, איבד חלק משמעותי מכוחו, חלק מ-76 PT-76 ונגמ"שי "טופאז". שריוניות הסיור BRDM, שחלקן נשאו משיגי טילי נ"ט מליוטקה, שקעו בקרקעית הרדודה והבוצית של האגם המור הקטן. צוות של אנשי הנדסה פתח מעבר בשדה המוקשים שבגדה המזרחית.

לאחר חילופי אש עם האויב מכיוון מוצב כברית מזרח, התקדם גדוד 602 לתחילת ציד הגידי, בהתאם לתוכנית. הוא לא הספיק לעבור 15 ק"מ

כשבאור אחרון, הוא התנגש עם טנקים ישראליים מדגם פאנצ'ר M-48 הטנקים הישראליים שהתחילו בחושך ששרר בזרקותם ובחשכה 105 מ"מ. חרף האובדן שניהם איבדו החי"ר המצריים, לא יכלו להשיג את הטנקים האמפיביים שסעד אל-דין מ"מ וטילי המליוטקה שהיה קשה לכוון בחושך, להתמודד עם הטנקים הרב של הטנקים הישראליים להם היו תותחים בעלי טווח הרבה יותר, שפגעו קשות במתקני הקרב הסתיים. כשני טנקים ישראליים והנגמ"שים של החטיבה

לדברי חמאד, עובדה זו, שהבהיר שאזלי בזיכרונותיו, מביאה לשאלה מה עמד מאחורי ההחלטה להטיל משימה זו על שני גדודי חטיבת החי"ר הממוכנת האמפיבית - כשיכולותיה הקרובות לא אפשרו לה לבצעה

שרבים מאנשיו נהרגו ונפצעו. גדוד השריון הישראלי התקדם לעבר התעלה, ואילו אנשי הגדוד המצרי ששרדו את הקרב, חזרו גלית לראש הגשר של דיביזיה חי"ר 7. לאחר שהתארגן מחדש, קיבל הגדוד הוראה להיערך בשדה התעופה בכברית, כדי להגן עליו מפני פשיטה של האויב או הסתננות.

הגדוד השני של החטיבה האמפיבית היה בגודל 603. לגדוד זה לא ניתנה ההזדמנות להתקדם בציר לעבר מעבר המיתלה כמתוכנן. הוא הצליח לעבור את האגם המר הקטן, הגיע לחופו המזרחי בסביבות השעה 16:00 ונערך מחוץ לשדה המוקשים. קרב קשה התפתח בינו לבין פלוגת טנקים ישראלית, שהתקדמה לעבר כברית מזרח. לפיכך הוקצתה פלוגת טילי נ"ט מדיביזיה חי"ר 7 לסייע לו בבלימת התקפת הטנקים. הפלוגה הישראלית נאלצה לסגת מזרחה, לאחר שאיבדה שני טנקים ושלושה רכבי טילים.

גם מטוסים התקיפו את גדודי החטיבה, ועמם אש ארטילרית וטנקים. לפיכך לא הצליחה החטיבה להתקדם לביצוע משימתה. משימתו

המקורית של הכוח האמפיבי להגיע למעבר המיתלה בוטלה, והוא קיבל משימה חדשה: להשתלט על המוצב הישראלי בכברית מזרח בשינוף עם פלוגת טנקים מחטיבה 25 שריון העצמאית, שסופחה לדיביזיה חי"ר 7. הגדוד הממוכן הצליח במשימתו והשלים את כיבוש וטיהור המוצב הישראלי המבוצר ב-9 באוקטובר. בעקבות זאת הצטרפה מפקדת חטיבה 130 האמפיבית לגדוד הממוכן, שנערך במוצב כברית מזרח. בעקבות כישלונה לבצע את משימתה המקורית, החליט מפקד הארמיה להכפיף את החטיבה לפיקוד ישיר של מפקד דיביזיה חי"ר 7. הכוח נותר במקומו, והוטל עליו להגן על ראש הגשר בגזרתו.

ההיסטוריון המצרי מתייחס ליכולת לבצע את המשימה

ההיסטוריון המצרי לואא' (אלוף) ג'מאל חמאד, המתאר אירוע זה בספרו "הקרב המלחמתיים בחזית המצרית", מדגיש כי המשימה שהוטלה על חטיבת חי"ר ממוכן 130 האמפיבית הייתה גדולה במידה רבה מכפי מידותיה ויכולותיה הקרובות. מאפייניה של חטיבה זו, חימושה ויכולות הלחימה שלה, הסבירו, לא אפשרו לה לבצע את המשימה שהוטלה מלכתחילה.

מי שהבין זאת ברור היה הרמטכ"ל דאז, פריק (רב אלוף) סעד אל-דן שאזלי. בזיכרונו על מלחמת אוקטובר כתב שאזלי כי פיקח באופן אישי וישיר על תרגיל שביצעה חטיבה זו, לביל 18-19 ביולי 1973, לבחינת יכולתה וכשירותה. הוא ציין כי לטנקי חטיבה אמפיבית 130, שהיו טנקי PT-76, היה כוח אש רב נגד כוחות האויב ומוצבו הלא מבוזרים. עם זאת, שריונם המועט וקוטר התותח הקטן שלהם הפכו אותם לנחותים מול טנקי ישראל הבינוניים, שהיו מצוידים בתותחי 105 מ"מ. לדברי חמאד, עובדה זו, שהבהיר שאזלי בזיכרונו, מביאה לשאלה

לואא' (אלוף) עבד אל-מונעים ואצל. מפקד ארמיה 3

מה עמד מאחורי ההחלטה להטיל משימה זו על שני גדודי חטיבת חי"ר הממוכנת האמפיבית - כשיכולותיה הקרובות לא אפשרו לה לבצע. שני הגדודים, שנעו מזרחה לעבר שני המעברים, ציפו - כנראה בהתאם למידע שקיבלו לפני תחילת ההתקפה לגבי תוכנית צה"ל "שובך יונים" - להיתקל בהתקדמותם בגדוד שריון ישראלי, שיכלול 35-40 טנקים.

למצרים היה ידוע כי חטיבות השריון של כוחות העתודה של צה"ל, הערוכות בקרבת אזור המעברים, יתקדמו במהירות המרבית מערבה, עם תחילת מעבר הכוחות המצריים את התעלה. זאת כדי לבצע התקפת נגד טקטית נגד היחידות המצריות, שהצליחו לבסס את אחיזתן בגדה המזרחית. היה ידוע כי חטיבת שריון ישראלית, בפיקוד אל"מ דן שומרון, ערוכה בגזרה הדרומית, וכי לא היו לה דרכים להגיע לגדה המזרחית אלא דרך הגידי והמיתלה.

מהשוואת יחסי הכוחות בין הצדדים עולה כי בכל ציר פעל גדוד חי"ר ממוכן מצרי, שכלל לא יותר מעשרה טנקים קלים, בעלי שריון קל ותותח

בעל קוטר קטן של 76 מ"מ. זאת בעוד שכוח שריון ישראלי מנה יותר מ-35 טנקים בעלי שריון כבד. מצוידים בתותחים גדולים של 105 מ"מ. לטילי הנ"ט מליוטקה. בהם צייד כל גדוד מצרי, לא הייתה השפעה על הטנקים הישראליים כפי שקרה בכריזת המזרח לתעלה, שם הצליחו אנשי הח"ר להפתיע את הטנקים הישראליים מטווח קצר ומאחורי מחסות, זאת נוסף לסיוע שקיבלו מהטנקים והחטיבות שירו מעמדותיהם בגדה המערבית. בקרב נייד ובשטח פתוח, לטיי המליוטקה הנישאים על כלי רכ"ם יש יכולת מוגבלת בלבד מול בטנקים בעלי תיח ארוך טווח מהם בכמה מונים.

חמאד סותר את מה שכתב שאזלי בספרו על הצלחות החטיבה למלא את משימתה המקורית. מפקד החטיבה, לואא' (אלוף) מחמוד שעייב, אמר באוקטובר 2016 לעיתון אל-דן כיצד ללחימת החטיבה במלחמה כי למרות הלחימה הלא שוויונית מול ישראל, הצליחו כוחות החטיבה "לעצור את האויב ולהשפיע על מעבר כוחותינו בתעלת סואץ באופן נרחב ככל האפשר".

הגנרל גמסי, שהיה ראש אגף המבצעים של הצבא המצרי במלחמה, ציין

בספרו כי צבא מצרים תקף את מתקני צה"ל באום חשיבה - שהמצרים הגדירו כבסיס הפיקוד והשליטה ובסיסי השיבוש - עם פרוץ המלחמה ב-6 באוקטובר ובהמשך המלחמה, באמצעות מטוסים ורקטות/טילים טקטיים, אולם לא השיגו תוצאות.

גם החטיבה האמפיבית לא הצליחה לבצע את משימתה - השתלטות על ג'בל אום חשיבה ומתקני צה"ל שעליו. אם מהלך כזה היה מצליח, יש להניח שיכולות צה"ל לנהל את הלחימה מול הצבא המצרי היו נפגעות קשות - הן בתחום הפיקוד והשליטה, הן בתחום המודיעין והן ביכולות חיל האוויר. פני המלחמה בסיני היו יכולות להיראות

אחרת לגמרי. ☒

מפקד החטיבה, לואא' (אלוף) מחמוד שעייב, אמר באוקטובר 2016 לעיתון אל-דן בנוגע ללחימת החטיבה במלחמה כי למרות הלחימה הלא שוויונית מול ישראל, הצליחו כוחות החטיבה "לעצור את האויב מלהשפיע על מעבר כוחותינו בתעלת סואץ באופן נרחב ככל האפשר"